

www.merhabahaber.com

f facebook.com/akademiksayfalar

Merhaba

CİLT: 17 • SAYI: 19
14 HAZİRAN 2017 ÇARŞAMBA

KADEMİK

Sayfalar

Kurucusu:
Mehmet Ali UZ

Hazırlayanlar: **Serdar CEYLAN – S. Melik KAYA**
srceylan@hotmail.com - s.melikkaya@gmail.com

RESİM VE BELGELERLE ESKİ KONYA

-1-

Mehmet
Ali UZ

RESİM VE BELGELERLE ESKİ KONYA -1-

GİRİŞ

Konya, pek çok eski medeniyeti bağrında barındırmış kadim bir şehir olduğu gibi Türkiye Selçuklular Devleti'nin de başkentidir. Konya bir süre Karamanoğlu'na başkentlik etmiş, Osmanlı Döneminde de önemli şehirlerden birisi olarak devam etmiştir. Bu dönemde önemli şehzadeler Konya valiliğinde bulunmuştur.

Konya, XIII. yüzyılda Bağdat ve Şam'dan sonra kültür ve cazibe merkezlerinin başında gelmektedir. Bu yüzyılda Konya'da meydana gelen ilmî ve tasavvufî gelişme, çevresindeki şehirleri de etkilemiş, Anadolu'da geniş bir ilim ve irfan ortamı ortaya çıkmıştır. Anadolu baştanbaşa imar edilmiş, şehirler, tarihî yapılarla süslenmiştir.

Bu dönemde han, hamam,

medrese, darülhuffaz, darülkurra, tekke, zaviye ve türbe yapımı zirvededir. Konya'daki bu yapıların çoğu 13. yüzyılın ilk üç çeyreğinde inşa edilmiş, günümüze bunlardan pek azı intikal edebilmiştir.

1850'li yıllardan itibaren İç ve Dış Surlar ortadan kaldırılmış, surlar yıllarca taş ocağı gibi kullanılmış, tarihî doku büyük zarar görmüştür. Selçuklu Dönemi'nden kalma pek çok tarihi türbe ve zaviye etrafındaki arazi ile birlikte satılmıştır. Şehir içerisinde, cadde, meydan ve yeşil alan açma bahaneleriyle tarihî dokuda büyük değişiklikler meydana gelmiş, Konya Moğol istilasında dahi bu kadar zarar görmemiştir.

Günümüzde tarihi yapılar korunamadığı gibi eski Konya'yı hatırlayan insan da kalmadı. Biz bu dizi yazımızda son

Hükümet binası ve meydanının eski durumu ve karşı sol köşede Yüzlük Taşı denilen Konya'nın eski belediye binası.

Hükümet meydanında kutlamalar, dün ve bugün.

1.5-2 asır içerisinde meydana gelen değişiklikleri ve bazı önemli olaylara temas etmeye çalışacağız. Yazımıza ilk olarak Hükümet Binası ve yakın çevre-

sini ele alarak başlıyoruz.

Eğer bu konuda faydalı olabilir, eski Konya'yı hafızalarda da olsa canlandırabilirsek kendimizi bahtiyar sayacağız.

Hükümet binasının doğu ve kuzey doğu tarafı. Doğuda Küçük Bedesten, kuzeydoğuda Uluşahin otelinin bulunduğu bölge.

I. BÖLÜM

Devlethane

Selçukludan beri devlet işlerinin görüldüğü saltanat sarayı dışında bir sarayın da kullanıldığı bilinmektedir. Bazı tarihi kayıtlarda Konya Devlethane-si'nin İç Sur'un dışında olduğuna dair bilgiler bulunmaktadır. Nitekim I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in devlethanede adalet işlerini hallettikten sonra İç Sur'da bulunan sarayına avdet ettiği bilgisi bunu desteklemektedir.

(1)

Osmanlı Dönemi'nde devlet işlerinin görüldüğü bir paşa sarayı vardır. Osmanlı ilk dönemlerinde ve şehzadelerin valiliklerinde bu iş için Alâeddin Sarayı tercih edilmiştir. Alâeddin

Sarayı'nın ihtiyacı karşılayamaz hale gelmesinden sonra da bugünkü Vilayet Konağı'nın bulunduğu yerde Bedelci Mehmet Ağa Sarayı satın alınarak paşa sarayı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bir ara da sonradan kışlaya çevrilen, 1807 yılında Konya Valisi Kadı Abdurrahman Paşa tarafından inşa edilen bina vali konağı olarak kullanılmıştır. Binanın şehre uzak oluşu sebebiyle vali konağı olarak kullanılmaktan vazgeçilmiştir.

Hükümet Binası

Bugün Meram ilçesi Şükran Mahallesi sınırları içerisinde bulunan Vilayet Konağı'nın, Osmanlı Dönemi'nde mevcut olan, 1867 Çarşı Yangını'nda kısmen yanan Bedelci Mehmet Ağa Sarayı yerine, 1882-85 yılları arasında Konya Valisi Mehmet Sait Paşa tarafından inşa

(1) Osman Eravşar, "Devlethane", Konya Ansiklopedisi, 3, Konya 2012, s. 87.

Hükümet binasının doğu ve kuzey doğu tarafı bugünkü hali.

edilmeye başlandığı, Vali Sururi Paşa zamanında (1887) ikmal edildiği ifade edilmektedir.

Yaptığımız araştırmalara ve kanaatimize göre bina ilk defa 1867 yangınında kısmen yanmış tamirat ve yapımı uzun yıllar devam etmiştir. 1886-87, 1887-88, 1888-89 Salnamelelerinde “*Hükümet Konağı kırk elli odayı müstemil iken mukaddemen muhterik(yanarak) olarak müceddeden inşasına başlanılmış ve gelecek sene itmâmı me’mûl-i kavi bulunmuştur.*” denilmektedir. Bu kayıtlar bahsettiğimiz şekilde arka arkaya her yıl kaydedilmiştir.

Bedelci Mehmet Ağa Sarayı'nın ilk yanışında Köşk'ün kırk elli odası yoktur. Ne zaman yapılmıştır bu kırk elli oda? Dikkatlerin buraya teksif edilmesi gerekir. Konya çarşısı, Burdurlu Ahmet Tevfik Paşa zamanında yangından sonra iki-

üç yıl içerisinde, Kapı Camii de aynı sürede, Aziziye Camii ise 1872-76 yılları arasında tamamlanmıştır. Tamirine Sait Paşa döneminde başlanan vilayet 1890 yılında tamamlanmıştır. Bu konuda araştırmacı ve sanat tarihçilerinin yanıldığını tahmin ediyorum. 1867 Çarşı Yangını'ndan sonra tamir ve ihya çalışmalarının yirmi yıl sürmesi mümkün değildir. Nitekim Aziziye ve Kapı camilerinin, çarşı yangından hemen sonra ihya çalışmalarına başlanıp iki-üç yıl gibi kısa bir sürede tamamlanması, bu arada da Hükümet Binası'nın ihmal edilmesi mümkün görülmemektedir. Konya'da bunun yerini tutacak bir paşa sarayı ve vilayet konağı da bulunmamaktadır. Yıllardan beri kafamda bir istifham olarak duran bu konuyu ilk defa geniş bir şekilde açıklamış oluyorum. Salnameler üzerinde çalışma yapan Mehmet Emin

Hükümet binası ve çevresi.

Eminoğlu'nun ikinci yangını bir not olarak salnamelerden birine düştüğünü de hatırlıyorum. Kanaatimizce Vilayet Konağı 1867 Yangını'ndan sonra ikinci bir yangın daha geçirmiştir. Bu yangının tarihi 1295 /1879 yılının mart ayının bir Salı gecesi olup yangında üst katlar tamamen zarar görmüştür.

Konya Şer'ie Sicilleri'nde, Vilayet Binası'nın Osmanlı Dönemi'nde de tamirler geçirdiği ve masrafların mahallelere dağıtıldığı görülmektedir. Yine sicillerde gördüğümüz bir kayda göre Hükümet Konağı'nın, sicil ifadesiyle keferet taifesi (gayrimüslimler) tarafından temizlenip, çöp ve küllüklerinin de hendeklere atıldığı ifade edilmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde yaptığımız araştırmalarda Hükümet Kona-

ğı ile ilgili pek çok kayıt bulunduğu gibi Hükümet Binası'nın tamiri boyunca kiralık bir konakta faaliyet gösterildiği anlaşılmaktadır. Hükümet Konağı yapılıncaya kadar bir süre adliye Sulu Han'da vazife görmüştür.

Vilayet Konağı'nın bir zamanlar dört kapısı da açık bulundurulurdu, sonradan güvenlik sebebiyle üç kapısı kapatıldı. Sadece doğudaki ana giriş kapısı açık bırakıldı.

1934 tapu kadastro kayıtlarına göre Hükümet Binası 49. pafta, 214. Ada 38. Parselde kayıtlı olup 4053 metrekarelik bir alana oturmaktadır.

Vaktiyle Hükümet Binası'nın kuzey köşesinde bulunan ve demir parmaklıkla çevrili olan bir kabir sonradan kaldırılmıştır. Kabrin kime ait olduğu bilinmemektedir.

HÜKÜMET BİNASI'NIN YAKIN ÇEVRESİ

Hükümet Meydanı:

Vilayet Binası'nın önünde eskiden geniş bir alan ve ortasında da bir şadırvan bulunuyordu. Padişah değişikliklerinde başta askerler olmak üzere bütün görevlilere cülûs bahşisi dağıtılır, İstanbul yanında bütün vilayetlerde büyük cülûs şenlikleri düzenlenirdi. Osmanlı Dönemi'nde Vilayet Konağı önündeki bu alan cülûs merasimlerinde kullanılıyordu.⁽²⁾ Devlet erkânı ve eşraf yanında müderrisler resmi kıyafetleri ile Hükümet Binası'nın merdivenlerinde ve önündeki yol üzerinde toplanır, konuşma ile başlayan merasim, zamanın müftü-

sünün yaptığı dua ile son bulurdu. Halktan büyük bir gurup da merasimi daha gerideki meydana seyrederdi. Pek çok cülûs şenlikleri fotoğraflarının günümüze kadar geldiği görülmektedir. Bina üzerinde bulunan tuğra pek çok tarihî binada olduğu gibi kazınmıştır.⁽³⁾ Bunlardan biri de Mevlana Türbesi'dir. Bu kafa yapısı ve uzantıları tarihimize ve kültürümüze büyük zarar vermiştir.

Eskiden meydanın güney tarafında, Uzun Bedesten'in köşesinde Özyalvaçlar'ın manifatura dükkânı, bunun batı köşesinde de Kenanlar'ın mülkü olan yerde İbrahim Dölen Pastanesi bulunuyordu. Onun yanındaki bina da bir ara vergi dairesi olarak kullanılmıştı. Son-

(2) Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul 1946, s. 312.

(3) Geniş bilgi için bkzn. Belgelerle Adım Adım Konya, Konya 2016, s. 106.

Hükümet binası önünde bir Cülus merasimi

radan bu bina Etibank binası olarak kullanıldı. Yüzük Taşı'na doğru da Türk Eczanesi yer alıyordu.

Hükümet Binası'nın karşısında, Küçük Bedesten'in batı cephesinde, bir köşede Kırmızı Kütüphane, onun yanında bir berber dükkânı, kuzey köşesinde de Kolonyacı Hasan'ın dükkânı bulunuyordu. Kolonyacı'nın yanında, İstanbul Caddesi üzerinde, Lezzet Lokantası, onun yanında da Ahmet Alanya'nın şapkacı dükkânı vardı. Vilayet Konağı'nın güneydoğusunda, Tevfikiye Caddesi'nin başlangıcındaki köşede ise Yüzük Taşı adı verilen bina, ilk belediye binası olarak kullanılmıştır. Bunun güney köşesinde bugünkü Garanti Bankası'nın yerinde daha önce Yediler Kabris-

tanı yer alıyordu. Muhtemelen Yediler Sultan'ın türbesi de bu kabristan içerisinde idi. Eski-den burada Yediler Mahallesi bulunuyordu. Bu mahallede 1847-48 yılları vergilendirmesinde sadece 10 kişinin isminin bulunması mahallenin büyük bir bölümünün çarşı olduğunu göstermektedir. 1847-48 yılları temettuat defterlerinde Yediler Mahallesi yer aldığına göre mahallenin 1867 yangınında ortadan kalktığı anlaşılmaktadır. Mahalle sonraki düzenlemede Şükran Mahallesi'ne dâhil edildi.

Dedeler Hanı'nın yanında eczacı Adil Karaağaç, berber Osman Cella, Zekeriya Balam'ın eczanesi bulunuyordu. Garanti Bankasının yerinde de İsa Akaltun'un eczanesi vardı.

Hükümet binası önünde başta bir Cülus merasimi

Kırmızı Kütüphane'nin karşı köşesindeki eski Üniversite Kitabevi'nin yerinde bir zamanlar Mevsim Mağazası bulunuyordu. Onun arkasında Melek'in Otel, otelin altında da Tayyip Kakan'ın kitapçı dükkânı vardı. Hatta 1969 yılında Konya Olayları sırasında Kırmızı Kütüphane ile Tayyip Kakan'ın dükkânları tahrip edilen yerler arasında idi. Küçük Bedesten'in İstanbul Caddesi üzerinde, eski İş Bankası'nın doğu köşesinde Arif Etik Hoca uzun yıllar kitapçılık yapmıştı. Yıkılan İş Bankası'nın yerinde de Hacıkaymakların Camii, bitişiğinde Suvarıklıkların Jeep acentası bulunuyordu. Küçük Bedesten ile ilgili hatırımızda kalanlar bunlardır.

Günümüzde Hükümet Mey-

danı, doğusundaki Küçük Bedesten'in yıkılması ile daha da genişletilmiş, altı ise Sarraflar Çarşısı olarak kullanılmaktadır.

HÜKÜMET BİNASI'NIN GÜNEY TARAFI

Zincirli Han

Zincirli Han, Hükümet Binası'nın güneydoğu, Tefikiye Caddesi'nin sağ köşesindeydi. 28 Mart 1927 tarihli bir mahkeme kararından öğrendiğimize göre Zincirli Han'ın zemini Şeyh Arif Efendi Vakfı'na aittir. Vakfiyenin tanzim tarihî 12 Rebiülevvel 1144'tür. Bu tarih miladi olarak 1731 yılına tekabül etmektedir. Bundan da hanın yapım tarihinin bir hayli eskilere gittiği görülmektedir. Bu vakıf arsanın üzerine han ve dük-

Hükümet binasının güney tarafından görüntü.

Hükümet binası güney cephesi.

Hükümet binasının güneyindeki Jandırma binası, çitlerle çevrili alan ise Kayalı park.

kânlar inşa edilmiş bu han ve dükkânlar 1867 Çarşı Yangını'nda Hükümet Binası ile birlikte yanmıştır. Hanın arsası üzerine bilahare Nakibzâde Ziya Efendi tarafından 1300-1305 yılları arasında yeniden han ve dükkânlar inşa edilmiştir. Hanın cephesinde bir de eczane bulunmaktadır. tapu kadastro kayıtlarında han, 45. Parselde kayıtlı olup 1842 metrekaredir.

Zincirli Hanı'nın Dedeler Hanı'nın arkasına dolaşan bölümü krokide görüldüğü gibi sonradan sokak haline getirilmiştir.

Ziya Efendi'nin vefatından sonra han ve üzerindeki dükkânlar oğlu Mehmet Efendi, kızları Mediha, Fatıma ve Hafize

ze ile eşi Şayeste Hanım'a intikal etmiştir. Cumhuriyet Döneminde bina uzun yıllar han olarak kullanılmış ve malik değişikliklerinden sonra yıkılarak yerine 1950'li yıllarda Saray Çarşısı inşa edilmiş, dükkânlar pek çok şahsa satılmıştır.

Dedeler Hanı

Zincirli Han'ın güneyinde yer alan han 47. Parselde kayıtlı olup 1431 metrekare alana oturmaktadır. Burası da sonradan çarşı haline getirildi. Hanın güney tarafından geçen sokağın adı eskiden Saraçlar Sokağı iken günümüzde bu sokak Çıkrıkçılar Sokağı adını almıştır. Bugün ayakkabıcı esnafının bulunduğu bu sokağın başında eskiden çıkrıkçı esnafı bulunuyordu. Bu sebeple Çıkrıkçılar adı ile anıl-

Eski jandarman binasının bulunduğu yer.

mıştır.

Jandarman Binası

Hükümet Binası'nın güneyinde ve Zincirli Han'ın batısında Jandarman Binası, onun önünde de Cambaz Deli Osman'ın demir çeşmesi bulunuyordu. Jandarman Binası, Konya'daki askeri binaların önde gelenlerinden birisiydi. Jandarman Binası, 1867 Çarşı Yangını'ndan dört yıl sonra yani 1871 yılında Konya Valisi Sadrazam Esat Paşa'nın gayreti ve halkın yardımı ile inşa edilmişti. Jandarman binasının güney tarafında krokide görüldüğü şekilde güneye doğru uzanan boş alan bulunuyordu. Tapuda 37. Parselde kayıtlı olup 1273 metre-karedir.

Yanında bir de Konya halkı

tarafından Sidiklik veya Tevkifhane denilen bina bulunuyordu. Delibaş İsyanı'nda tutuklananlar önce bu binaya konulmuşlardı. Tevkifhane, 1926 yılında meydan açma sırasında yıkılmış, yıkım işi kadastro tespitinden önce olduğu için tapu kayıtlarına geçmemiştir.

Jandarman binası da son zamanlarda yıkılarak yerine Merkez Çarşısı yaptırılmıştır.

HÜKÜMET BİNASI'NIN BATI TARAFI

Hükümet Binasının batısında önce Ulvi Sultan Mescidi ve Türbesi yer alırken 1924 yılında yol geçirilme bahanesiyle yıkıldı. Batı ucu Ziraat Bankası'na kadar uzanan, sonradan Kayalı Park adını alan park yapıldı.

Hükümet binasının batı tarafında Ulvi Sultan Mescidi.

Hükümet binasının batı tarafında Ulvi Sultan Mescidi ve yol çalışması.

Parkın güney tarafı belediye otobüslerinin hareket noktası haline getirildi ve bazı küçük binalar eklendi.

Parkın bulunduğu yerde Osmanlı Dönemine kadar gelebilen Selçuklu Dönemi eseri Vefa Hatun Mescidi bulunuyordu. Bir ara da parkın doğu ucuna petrol istasyonu inşa edildi.

Son durumda ise bu binalar ve otobüs hareket noktaları kaldırılarak bugünkü haline getirildi. Bu bölge Osmanlı Dönemi'nde Ulvi Sultan Mahallesi adı yanında Hacı Emir Mahallesi olarak da anıldı.

Bir zamanlar Hoca Hasan Camii ile Hükümet Binası arasında Selçuklu Dönemi eseri

Hükümet binası ve atlı tramvay.

Valilik binası batı tarafı.

olan Müstevfi Hamamı bulunuyormuş. Bu hamamın yeri tam olarak bilinmemekle birlikte Ulvi Sultan Türbe ve Mescidi'nin yeniden ihya çalışmaları

devam etmektedir. Bu gayeyle yapılan kazılarda, türbenin cenazelik kısmı ile türbe ve mescidin temelleri ortaya çıkarılmış bulunmaktadır.

Sarraflar Çarşısı karşısında eski Şahin Oteli ve Fatih Çarşısı.

Şerafettin Cami ve meydanı.

HÜKÜMET BİNASI'NIN KUZEY TARAFI

Vilayet Konağı'nın kuzeyinden ise bugünkü Mevlana Caddesi geçirildi. Daha kuzeyinde tapuda 104. Pafta, 258. Ada, 1. Parselde 1386 metrekare Ziyaiye Medresesi, Şerafeddin Camii ve 225. ada, 16. parselde 2098 metrekarede İrfaniye Medresesi bulunuyordu. Ziyaiye Medresesi'nin yerine park; İrfaniye Medresesi'nin yerine de bugünkü Vakıflar İş Hanı inşa edildi. Şerafeddin Camii'nden meydana doğru uzanan hat üzerinde tapu kadastro kayıtlarında 109. Pafta, 225. Ada. 3. Parselde 96 metrekare başta ilk Ziraat Bankası ile 4. Parselde 20 metrekare

re şadırvan yanındaki binalar yıkılarak meydana dâhil edildi. Bu arada Şerafeddin Camii'nin kuzeyindeki hazire ile camiye bitişik Şeyh Şerafeddin Türbesi de yeşil alan açma bahanesiyle yıktırılmıştı, 2014 yılında türbe yeniden inşa edildi.

Kuzeydoğusunda Cumhuriyet'in ilk yıllarında bugünkü Fatih Çarşısı'na kadar uzanan yerde basit dükkânlar bulunuyordu. Şerafeddin Camii'ne bakan sağ köşede Tahir Mıhçı'ya ait ilk Demokrat Parti il binası, üst katında Dr. Rıfki Tuygan'ın muayenehanesi, alt katı eczane, sağa dönülünce eskiden üst katı Telgrafhane olan Osmanlı Bankası, 1950'li yıllara kadar CHP il merkezi idi.

Şahin Oteli inşa edilen yerde İstanbul Caddesi'ne çıkan dar sokağın solunda Kızılı Kahve ve dükkânlar yer alıyordu. Bölgede Şahin Oteli'nin yola dahil edilen yerde Ahmet Bahçivan'a ait Ülkü Matbaası bulunuyordu.⁽⁴⁾ Sonradan küçük bedestenin tam karşısına Uluşahin Oteli, İstanbul Caddesi ile Alâeddin Caddesi'nin kesiştiği köşede bulunan Terkenli Hanı yerine de Fatih Çarşısı inşa edildi.

(4) Nail Bülbül, "Eski Konya'dan Nostajik Esintiler", Merhaba gazetesi, 26 Mayıs 2005.